

Dayanışma ve Yardımlaşma Kavramları Üzerinden Deprem Seferberliği

Neslihan ÖZELER SEZİCİ*

**Bu makale hakem incelemesinden geçmiştir ve TÜBİTAK – ULAKBİM
Veri Tabanında indekslenmektedir.**

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi,
Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı, nozeler@aybu.edu.tr,
ORCID: 0000-0001-5664-6191

Makale geliş tarihi: 30 Mart 2023 **Makale kabul tarihi:** 4 Ağustos 2023

Atıf önerisi: Özeler Sezici, Neslihan. “Dayanışma ve Yardımlaşma Kavramları
Üzerinden Deprem Seferberliği.” *Ankara Barosu Dergisi* 81, (Deprem Özel
Sayısı-I Kamu Hukuku Ekim 2023): 171-195. **DOI:** 10.30915/abd.1380939

DAYANIŞMA VE YARDIMLAŞMA KAVRAMLARI ÜZERİNDEN DEPREM SEFERBERLİĞİ

ÖZ

Bu çalışma, tarihimizin en şiddetli depremlerinden biri olan 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremi sebebiyle, ülkemizin tüm kesimlerinin dahil olduğu maddi ve manevi yardım faaliyetleriyle gündeme gelen “dayanışma” kavramının, sosyoloji, felsefe ve hukuk perspektifinden kısa bir analizini yapma amacıyla. Bu bağlamda dayanışma kavramının unsurlarına değinerek deprem sonrasındaki seferberliğin dayanışma olarak nitelendirilip nitelendirilmeyeceği değerlendirilecektir. Çalışmanın temel iddiası bu faaliyetlerin “dayanısmadan” (*solidarity*) ziyade “yardımlaşma” (*charity*) kavramına uygun olduğudur. Dayanışma, yardımlaşmayı içeren ancak bununla yetinmeyen bir kavram olarak, modern çağın sorunlarına daha etkili, sürdürülebilir ve kalıcı çözümler sağlamaktadır. Eksik bir dayanışma faaliyeti olarak yardımlaşma ise hem zaman hem de miktar olarak sınırlı ve palyatif çözümlerle yetinmek durumundadır.

Anahtar Kelimeler:

Dayanışma

yardımlaşma

hukuk

sosyoloji

deprem

EARTHQUAKE CAMPAIGNS ON THE CONCEPTS OF SOLIDARITY AND CHARITY

ABSTRACT

This study aims to make a brief analysis of the concept of “solidarity” from the perspective of sociology, philosophy, and law, which came to the agenda with financial and moral support involving all our society due to the Kahramanmaraş earthquake of February 6, 2023, one of the most severe earthquakes in our history. In this context, by touching upon the elements of the concept of solidarity, it will be evaluated whether the mobilization after the earthquake can be qualified as solidarity. The main claim of the study is that these supports match the concept of “charity” rather than “solidarity”. Solidarity, as a concept that includes charity but does not satisfy with that, provides more effective, sustainable, and permanent solutions to the problems of the modern age. Charity, on the other hand, as an incomplete solidarity activity, is limited in both time and quantity and contented with palliative solutions.

Keywords:

solidarity

charity

law

sociology

earthquake

GİRİŞ

Dayanışma ve yardımlaşma kavramlarının her ikisi de toplumların bir arada makul düzeyde uyumlu ve barışçıl bir biçimde varlığını sürdürmesine hizmet etmektedir. Her iki toplumsal olgunun da varlığı, önemli ve gereklidir. Ancak atfedilen bu olumlu karakter bir yana, dayanışma ve yardımlaşma kavramları arasında önemli niteliksel farklılıklar bulunmaktadır. Bu farkın kartezyen felsefe çerçevesinde duygu-akıl, din felsefesi-seküler etik düalitesi bünyesinde ortaya koyulması ya da tarihsel yöntemle geniş bir literatür çerçevesinde analiz edilerek soykütüğünün çıkarılması mümkündür. Bu çalışma kapsamında iki kavram arasında değineceğimiz farklılıklar ise bu yöntemlerden ziyade dayanışma kavramının sosyoloji, insan hakları ve siyaset felsefesi gibi farklı sosyal teoriler açısından anlamları ile dayanışmayı yardımlaşmadan ayıran yönlerinin ortaya koyulmasıdır. Çalışmanın tabi olduğu sınırlamalar ölçüsünde, oldukça zengin bir literatüre sahip olan dayanışma kavramının nitelikleri ortaya konulacak; 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremi sonrasında toplumun geneline sirayet eden deprem seferberliğinin dayanışma-yardımlaşma düalitesindeki yeri belirtilmeye çalışılacaktır. Savaş, doğal afet gibi kriz anlarında hızla ortaya çıkan ancak sıklıkla tecrübe edilen bir biçimde benzer hızda sönümlenen yardım faaliyetleri, teknik anlamda bir dayanışmaya vücut vermemektedir. Dayanışma, yardımlaşma ile filizlenebilen ancak bununla yetinmeyen bir kavram olarak, toplumsal sorunlara daha etkili, sürdürülebilir ve kalıcı çözümler sağlamaktadır. Yardımlaşma ise hem zaman hem de miktar olarak sınırlı ve palyatif çözümlerle yetinmek durumundaadır.

I. DAYANIŞMA KAVRAMI

A) SOSYOLOJİ LİTERATÜRÜNDE DAYANIŞMA

Sosyal teoride toplumsal düzeni açıklayan çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. Toplum; çatışmacı yaklaşımla, birbiriyle sürekli çatışan farklı sosyal sınıf veya grupların birliği; işlevselci yaklaşımla, birbirine bağlı ve uyum içerisinde işleyen bir sistem; etkileşimci yaklaşımla, sosyal süreçte belirlenen zihinsel yapılar ve anlamlı semboller üreten bir yapı olarak açıklanmıştır. Bu düşünce paternlerinin büyük bir kısmının temelini teşkil eden dayanışma olgusu da bu teorilerde farklı şekilde ele alınmıştır. Örneğin, çatışmacı teoride Marx dayanışmayı işçi sınıfına has bir erdem ve proletaryaya politik

güç kazandıran bir unsur olarak görmekteyken^[1] işlevselci teori dayanışmayı uyum ve bütünleşme ile bir sistemin varlığını sürdürebilmesi için zorunlu unsur olarak kabul etmektedir.^[2] Burada kısaca üzerinde duracağımız dayanışma kavramı ise sosyolojinin kurucusu olarak gösterilen Emile Durkheim'in bilimsel incelemelerinin merkez kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toplum çatışmadan ziyade düzen perspektifinden gören Durkheim'a göre, birbirinden farklı insanları, toplum olarak bir arada tutan temel unsur, iş bölümüdür. İş bölümünün ahlaki etkisi, insanlar arasında dayanışma duygusu uyandırmaktadır. Dayanışma olmaksızın toplumun var olması mümkün değildir. Bir diğer deyişle, dayanışma iş bölümü ile toplum da dayanışma sayesinde var olabilmektedir.^[3] Durkheim, soyut bir toplumsal olgu olan dayanışmanın hukuk ile görünür hale geldiğini, dolayısıyla toplumsal dayanışmanın formunu oluşturan hukukun incelenmesiyle dayanışmanın da incelenebileceğini belirtmektedir. Hukukun bölümlere ayrılması, dayanışmanın da türlerinin belirlenmesini sağlayacaktır.^[4] Durkheim, hukukun temelde, özel hukuk ve kamu hukuku olarak ikiye ayrıldığına, birey-birey ilişkisinin özel hukuku, birey-toplum(devlet) ilişkisinin de kamu hukukunu oluşturduğuna değinmektedir. Ancak derinlemesine incelendiğinde birey ve kamu karşıtlığının silikleştiğini belirtmektedir. Çünkü, tüm bireyler arası ilişkiler sadece bu ilişkinin taraflarını ilgilendirmediği gibi, bireyle kamu arasında kurulan ilişkide de kamuyu nihayetinde bireyler temsil etmektedir. Durkheim'a göre, yöntemsel açıdan en uygun sınıflandırma ayırt edici özelliğe göre yapılmalıdır ve bu özellik, kuralların kamu vicdanındaki yerine ve toplumda oynadıkları role, kısaca, müeyyidesine göre olmalıdır. Buna göre, cezalandırıcı ve tazmin edici (onarıcı) olmak üzere iki tür hukuk vardır. Cezalandırıcı hukuk, *mekanik dayanışmalı* toplum olarak adlandırılan, benzer etkinlikleri yerine getiren ve benzer sorumluluklara sahip olan kolektif bilincin yüksek olduğu toplumların ayırt edici özelliğidir. Üyeleri arasındaki

[1] Oğuzhan Ekinci, "Adorno, Habermas ve Rorty'de Toplumsal Dayanışma," *İnsan & Toplum* 8, no.1, (Ocak, 2018): 3.

[2] George Ritzer ve Jeffrey Stepnisky, *Sosyoloji Kuramları*, çev. Himmet Hülür, 9. Baskı (Ankara: De Ki Basım Yayım, 2014), 243-244.

[3] Emile Durkheim, *Toplumsal İşbölümü*, çev. Özer Ozankaya, 2. Baskı (İstanbul: Cem Yayınevi, 2014), 90.

[4] Durkheim, *Toplumsal İşbölümü*, 95.

farklılıkların arttığı, değişik görev ve sorumluluklara sahip insanlardan oluşan *organik dayanışmalı* toplumlarda ise tazmin edici hukuk görülmektedir.^[5]

Mekanik dayanışma, bireylerin ihtiyaç, davranış, düşünce ve duygu benzerliğine dayanırken, organik dayanışma bireylerin farklılıkları sebebiyle birbirlerine duydukları ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Toplumun modernleşmesiyle, bir diğer deyişle, sosyal ilişkilerin geleneksel kalıplardan çıkıp yeni türlere evrilmesiyle, mekanik dayanışmanın alanı daralmakta ve yerini organik dayanışma almaktadır. Durkheim organik dayanışmanın mekanik dayanışmadan üstün olduğu düşüncesindedir. İş bölümünden doğan organik dayanışma daha sağlam, devamlı ve güvenilirdir. Mekanik dayanışmalı toplumlarda bireyin topluma katkısı sayısal bir değer arz eder. Bu nedenle bir kişinin eksikliği, yerine kolayca geçebilecek başka bir kişiyle doldurulabilir. Ancak organik dayanışmalı toplumlarda her birey belirli bir işlevi ya da pozisyonu temsil ettiğinden eksikliği de diğerinde olduğu gibi kolaylıkla doldurulamaz. Ayrıca bireyin kişilik kazanmasına da organik dayanışma zemin hazırlamaktadır. Çünkü herkesin birbirine benzediği ve ortak düşüncelere sahip olduğu bir toplum, kişilerin özgün manevi özelliklerini geliştirmesine olanak vermeyecektir. Bu sebeple de kişilik hakları, fikir ve sanat özgürlüğü, düşünce ve vicdan özgürlüğü gibi ilkeler organik dayanışmalı toplumlarda anlam ifade etmektedir.^[6]

Durkheim, meslek dayanışması, aile dayanışması, yurttaş dayanışması gibi tamamlayıcı nitelikte dayanışma türlerinden de bahsetmiştir. Ancak insanların birbiriyle kurdukları ilişkilerin sadece ihtiyaç ekseninde ve fayda temelli tanımlaması yeterli değildir. Organik dayanışma, deprem sebebiyle yaşanan mağduriyetin giderilmesi için hukuki sorumluluklarının ötesinde seferberlik faaliyetlerine katılan bireylerin eylemlerine kaynaklık eden sosyal durumu sadece sınırlı bir derecede açıklayabilir. Örneğin, bu seferberliğin organik dayanışmaya göre yorumu, *afet bölgelerinin sosyal fonksiyonlarını yerine getirememesinden kaynaklanacak sorunların tüm toplumu negatif yönde etkileyerek dayanışmanın bozulmasını önleme* şeklinde ifade edilebilir. Ancak bu yorum, yapılan yardımları sadece fayda ekseninde değerlendiren eksik bir açıklama sunmaktadır. Ayrıca modern liberal çağda iş bölümüne

[5] Ritzer ve Stepnisky, *Sosyoloji Kuramları*, 85-90.

[6] Hamide Topçuoğlu, *Hukuk Sosyolojisi Dersleri II*, 3. Baskı (Ankara: Işın Yayıncılık, 1984), 100-102.

dayanan dayanışmanın sadece belirli bir toplumda değil, küresel çapta düşünülmesi gerekmektedir. Örneğin, Batı toplumlarının ekonomisinin Hindistan ve Çin gibi ülkelerdeki ucuz işgücü olmadan anlaşılmasının mümkün olmadığı ifade edilmektedir. Bu sebeple dayanışma kavramına farklı bir paradigma ile yaklaşılması zorunludur. Örneğin daha kapsayıcı dayanışma algısı yaratacak “insan hakları dayanışması” bir öneri olarak sunulmuştur. Bu şekilde geniş bir perspektifte adalet, hakkaniyet ve eşit hakları da gözetilen yeni bir anlayış benimsenmiş olacaktır.^[7] Gerçekten de insan hakları ile dayanışma kavramları hem kökeni hem de hayata geçirilmesi yönünden bağlantılı olduğundan bu ilişkiye değinilmesi elzemdir.

B) İNSAN HAKLARI LİTERATÜRÜNDE DAYANIŞMA

İnsan hakları ve dayanışma 18. ve 19. yüzyılda gerçekleşen anayasacılık hareketlerinin temel kavramlarından biridir. 1789 Fransız İhtilalinin mottosu “*liberté, égalité, fraternité*”^[8] bu yakın ilişkinin en bariz göstergesidir. Tüm insanları kardeş olarak nitelendiren bu söylem özgürlük ve eşitlik ilkesiyle toplumu bir bütün olarak dayanışma içerisinde olmaya davet etmektedir. Bu ilkeler, her bir bireyin özgür ve eşit olmanın yanında birbiriyle kardeş olduğunu ifade etmektedir. 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 1. maddesi ile de bu husus evrensel bir norm olarak kabul edilmiştir. Buna göre: “*Bütün insanlar hür, haysiyet ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler ve birbirlerine karşı kardeşlik zihniyeti ile hareket etmelidirler.*” Bununla birlikte her hak aynı zamanda bir ödev boyutu taşıdığından, insan haklarının hayata geçirilebilmesi için sorumlulukların karşılıklı olarak paylaşılması gerekmektedir.^[9] Brian Orend’in temel beşli (*foundational five*) olarak ifade ettiği^[10] -güvenlik, varlığını sürdürme, eşitlik,

[7] Martin Jungkuz, “Solidarity in Modern Liberal Societies,” *Official Conference Proceedings, The European Conference on the Social Sciences*, https://www.researchgate.net/publication/263754127_Solidarity_in_modern_liberal_societies, 37-38 (2014). Erişim 26 Mart 2023.

[8] Özgürlük, eşitlik, kardeşlik.

[9] Brian Orend, *Human Rights: Concept and Context* (Canada: Broadview Press, 2002), 178.

[10] Orend, *Human Rights: Concept and Context*, 64.

tanınma ve özgürlük- her bir insan hakları kategorisinin de dayanışma kavramıyla sıkı bir ilişki içerisinde bulunduğu belirtilmektedir.^[11]

İnsan hakları ile dayanışma kavramının bir diğer ilişkisi 3. kuşak haklar olarak da adlandırılan dayanışma hakları bünyesinde ele alınmaktadır. Dayanışma haklarının temel özelliği, bireysel değil toplumsal olması, uluslararası nitelikte olması ve kolektif çaba gerektirmesidir.^[12] Dayanışma hakları şeklinde ifade edilen haklar içerisinde; insanlığın ortak mirasından yararlanma hakkı, gelişme hakkı, barış hakkı, iletişim hakkı, farklı olma hakkı, insani yardım hakkı, sağlık ve dengeli bir çevre hakkı gibi haklar yer almaktadır^[13]. Burada, insani yardımın (*humanitarian assistance*) sadece savaş vb. sebeple meydana gelen olaylarda değil, doğal afetleri de içeren pek çok durumda evrensel bir insan hakkı olarak ele alındığı vurgulanmalıdır.^[14]

Scholz, dayanışmanın bir hak kategorisi yaratmasının haricinde bizzat kendisinin bir hak olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bir başka deyişle, dayanışma hakkını bir topluluk hakkı değil, bireysel hak olarak görmektedir. Dayanışmanın bir lütuf değil ama bir hak olduğu düşüncesinden yola çıkarak, toplum içinde yaşama zorunluluğumuzu dayanışma hakkının ampirik kanıtı olarak ileri sürmekte ayrıca diğer insan haklarının olduğu gibi bu hakkın da deontoloji, sonuçsalcılık (*consequentialism*), insan onuru, insanlığın gelişimi gibi teorilerle meşruluğunun sağlanabileceğini belirtmektedir.^[15]

[11] Sally J. Scholz, "Solidarity as a Human Right," *Archiv Des Völkerrechts* 52, no. 1 (2014): 53.

[12] İmam Bakır Kanlı ve İsmail Tarık Küpeli, "Çevre Hakkının Dayanışma Hakkı Olarak Gelişimi ve Türkiye Özelinde Analizi," *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 21, no. 2 (2021): 425-426.

[13] Philip Alston, "A Third Generation of Solidarity Rights: Progressive Development or Obfuscation of International Human Rights Law?," *Netherlands International Law Review* 29, (1982): 307-308.

[14] Bosko Jakovljevic, "The Right to Humanitarian Assistance: Legal Aspects," *International Review of the Red Cross* 27 (1987), 478.

[15] Scholz, "Solidarity as a Human Right," 58.

C) SİYASET FELSEFESİ LİTERATÜRÜNDE DAYANIŞMA

Dayanışmanın, siyaset felsefesi bağlamında değineceğimiz ilk anlamı, devlet eliyle gerçekleştirilmesi ve refah devleti (*welfare state*) ilkesi bünyesinde siyaseten somutlaşması durumudur. Eşitlik ilkesi üzerine temellenen refah devletinin en az eşitlik kadar dayanışma ilkesiyle birlikte düşünülmesi gerektiği belirtilmektedir. Vatandaşların hastalık, sakatlık, kesintiye uğrayan kazanç, yaşlılık ya da benzeri pek çok dezavantajlı duruma karşı korunması olarak ifade edilen refah devletinde^[16] dayanışma ilkesi, bireylerin toplum tarafından korunmasını amaçlayan kaynakların yeniden dağıtımını ve buna ilişkin sosyal politikalarının meşruluk kaynağını oluşturmaktadır.

İnsanı insanın kurdu olarak gören ve modern devleti, doğa durumundaki savaş halini sonlandıran rasyonel bir birliktelik olarak tanımlayan Thomas Hobbes, dayanışmanın bireylerin tercihine bırakılmaması ve devlet eliyle sağlanmasını ünlü Leviathan kitabında şu şekilde ifade etmiştir:

“Kamusal yardım: Pek çok insan, kaçınılması mümkün olmayan olaylar yüzünden, hayatlarını kendi emekleriyle sürdüremez duruma gelmektedir; bunlar, özel kişilerin hayırseverliğine terk edilmemeli; doğal ihtiyaçların gerektirdiği ölçüde, devletin yasaları tarafından korunmalıdır. Çünkü, herhangi bir kişinin güçsüzleri ihmal etmesi merhametsizlik olduğu gibi; bir devletin egemeninin, onları kişisel hayırseverliğin tesadüfüne maruz bırakması da öyledir.”^[17]

Bayertz dayanışmanın tarihini Roma Borçlar Hukuku'na kadar geri götürmekle beraber, kavramın muhtevasına içkin “borç” olgusunun (*obligatio in solidum*) modern etik ve siyaset felsefesi ile bağdaştırılmasının zorluğu sebebiyle üstün körü ele alındığını belirtmektedir^[18]. Refah devleti, ihtiyaç sahiplerinin desteklenmesini ahlaki ilke ve sorumlulukla karakterize etmekten ziyade bu desteği devlet eliyle kurumsallaştırmaktadır. İhtiyaç sahibi

[16] Albert Weale, “Equality, Social Solidarity, and the Welfare State,” *Ethics* 100, no.3, (April, 1990): 478.

[17] Thomas Hobbes, *Leviathan*, çev. Semih Lim, 15. Baskı (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017), 257.

[18] Kurtz Bayertz, “Four Uses of Solidarity,” *Solidarity*, ed. Kurtz Bayer (Kluwer Academic Publishers, 1999),

3-4.

vatandaşlar yardım taleplerini diğer vatandaşlara değil, uygun kurum ve kuruluşlara iletmektedirler. Bu durum eş zamanlı şekilde diğer vatandaşlar için, vergiler ve diğer araçlarla finanse edeceği hukuki bir sorumluluk haline gelmektedir. Bu şekilde, sosyal devlet bakımından dayanışmanın kurumsal ve zorlayıcı olmak üzere iki ayırt edici özelliği bulunmaktadır^[19]. Dolayısıyla bireysellik ve birey özgürlüğü üzerine kurulmuş modern devlet teorilerinin dayanışma ilkesiyle uyumlu bir şekilde ele alınması her daim kolay olmamaktadır.^[20]

Dayanışmanın olumsuzlanmasının en çarpıcı örneğini Adorno vermektedir. Adorno'ya göre dayanışma, negatif bir çağrışım içermektedir. Dayanışmanın toplumsal uyum söylemi altındaki kişiler, endüstrileşmenin tikel bireysel özelliklerinin yok olması tehdidiyle karşılaşmaktadır. Ona göre dayanışma, bir özdeşlik dayatmasıdır. Araçsal aklın egemen olduğu modern dünyada dayanışma kültürel endüstrinin aracı olarak kullanılacağından özgürlüğün ve özerkliğin vurgulandığı negatif bir dayanışma anlayışına sahip olmak gerekmektedir.^[21] 2. Dünya Savaşı tecrübesinde dayanışma kavramının totaliterlik doğrultusunda araçsallaştırıldığını düşünen Adorno'nun görüşlerini saklı tutarak, dayanışma olgusunun genellikle toplumsal yaşamın zorunlu ve pozitif bir unsuru olarak kabul edildiğinin söylenmesi mümkündür.

Dayanışmanın kişi özerkliğine uygun ama bireyselciliğe aykırı olduğunu belirten Scholz'a göre dayanışma, bireylerin yaşamlarını ve kimliklerini topluma angaje olmak yoluyla zenginleştirmekte, toplum ve birey arasında bir arabulucu rolü oynamaktadır. Dayanışmanın siyasi bağlamına hasrettiği eserde Scholz dayanışmayı politik, medeni ve sosyal dayanışma olarak üçe ayırmaktadır. Sosyal dayanışmanın köklerinin Rousseau ve Durkheim'ın düşünce ve yazılarında bulunduğu; medeni dayanışmanın en iyi örneği olarak Avrupa Birliği ile kalkınma ve evrenselleştirilmiş sağlık hizmetlerine ilişkin çağdaş tartışmaların gösterilebileceğini belirtmektedir.^[22] Buradan

[19] Bayertz, "Four Uses of Solidarity," 22.

[20] Kurtz Bayertz, "Solidarity and the Welfare State: Some Introductory Considerations," *Ethical Theory and Moral Practice* 1, no. 3 (September, 1998): 295.

[21] Ekinci, "Adorno, Habermas ve Rorty", 21.

[22] Sally J. Scholz, *Political Solidarity*, (USA: The Pennsylvania State University Press, 2008), 18-20.

medeni dayanışmanın sosyal devlet ilkesiyle bağlantılı, sosyal dayanışmanın da ortak kimlik, ortak bilinç ve baskı deneyiminden kaynaklanan dayanışma olduğu sonucuna varılmaktadır.^[23]

Scholz, politik dayanışmanın medeni ve sosyal dayanışmadan farkını, adaletsizlik ve baskı durumlarına duyulan tepki olarak betimlemektedir. Politik dayanışmanın farkındalık yaratma (*consciousness-raising*), iş birliği (*cooperation*) ve karşılıklılık (*mutuality*) olmak üzere üç tür ödev yüklediğini belirtmektedir.^[24] Farkındalık yaratma; öncelikle adaletsizliği görme ve anlama bununla birlikte toplumsal hareketi gerçekleştirecek yeni bakış açıları keşfetme, daha iyi bir gelecek için değişim talebini tetikleyecek umut ve öfke gibi duyguları uyandırma anlamına gelmektedir. İş birliği ödevi, dayanışma üyelerinin daha büyük bir hareketin parçası olarak eylemleri üzerinde düşünmelerini ve amacını ilerletmek için üzerlerine düşeni yapmalarını gerektirir. Üyeler ayrıca kolektif eylemlerini koordine etmeli ve dayanışma içindeki kişisel ilişkilerin amacı ile tutarlı idealleri yansıtmalarını sağlamak için birlikte çalışmalıdır. Karşılıklılık ise dayanışma içinde olan üyelerin diğer üyelerin ihtiyaçlarına uygun şekilde yanıt vermesini ve toplu eylemlerinin nasıl ilerlemesi gerektiği konusunda adil ve saygılı bir şekilde iletişim kurmasını gerektirmektedir.^[25]

Scholz'un düşüncesinde dayanışma hareketinin amacı, hem siyasi aktivizmi için bir gerekçe hem de grup içinde arabulucu bir güç olarak hizmet etmektedir. Toplumsal eleştiri, dayanışma ile amacı arasındaki ilişkinin gerektirdiği birincil görevdir. Eleştiri, gelenekler, yasalar ve siyasi kurumlar gibi sosyal uygulamaların, kurumların ve bunların altında yatan değerlerin ahlaki değerlendirmesini ifade etmektedir. Sosyal adaletsizliklerin anlaşılmasını sağlamakta ve sorumluları belirlemekte, böylece dayanışma amacını haklı çıkartarak ilerlemeyi gerçekleştirmektedir.^[26]

[23] Shelley Wilcox, "Political Solidarity," review *Political Solidarity*, Notre Dame Philosophical Reviews,

<https://ndpr.nd.edu/reviews/political-solidarity/n>, Erişim 15 Mart 2023.

[24] Scholz, *Political Solidarity*, 34.

[25] Scholz, *Political Solidarity*, 83-84.

[26] Wilcox, *Political Solidarity*.

Scholz'un politik dayanışma ile kastettiği bir tür aktivizmdir. Kadın dayanışması ve LGBT hareketleri bu bağlamda değerlendirilmektedir. Deprem sonrası meydana gelen yardımlaşma seferberliğinin bu anlamda doğrudan politik dayanışma kavramı içerisinde değerlendirmesi mümkün olmayabilir. Ancak dayanışmayı yardımlaşmadan farklılaştıran ayırıcı unsur, dayanışmanın politik ve ilkesel yönünün olmasıdır. Dayanışma yardımlaşmadan farklı olarak “bilinçli bir taahhütte bulunan birey birlikteliği” oluşturmaktadır. Bu husus dayanışmanın, devamlılığına ya da sürekliliğine atıf yapmakla birlikte, belirli ilkeler doğrultusunda bir talep mekanizması oluşturması şeklinde demokratik ve politik yönünün olduğunu göstermektedir.

II. YARDIMLAŞMA KAVRAMI

Dayanışma ve yardımlaşma kavramlarının farklı hatta bazı durumlarda dikotomik olarak ele alınması, özellikle yaşadığımız yüzyılın en büyük sorunlarından birini oluşturan göç ve göçmenlik üzerine yapılan çalışmalarda vurgulanmaktadır. Siyasi, ekonomik ve kültürel açılardan büyük problemler yaratan kitlesel göç olgusu, ortaya çıkan sorunlara sadece “yardım” perspektifinde yaklaşılmasının yetersizliğini ortaya çıkarmıştır. Afet sosyolojisinde, afetlerin sosyal bir patolojiden ziyade bütünleşme, dayanıklılık ve sosyal sistemlerin iyileştirici gücünü test edebileceğimiz laboratuvarlar olarak algılanabileceği ifade edilmektedir. Bununla kastedilen, afetlerin insanların normal, olağan, alışıldık bir durumdan çıkınca nasıl tepki gösterir sorusunun cevaplanacağı durumlar yaratmasıdır.^[27] Bu anlamda göç sorunları, yardım ile dayanışmayı ayıran bir turnusol görevi görmüştür.

Ülkemizin içinde bulunduğu göçmen krizine ilişkin faaliyet gösteren çok sayıda sivil toplum inisiyatifi mevcuttur. Disiplinler arası çalışmanın konusu olan bu sosyal faaliyetlerin yardımlaşmanın ötesine geçerek dayanışmaya dönüşmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. Yardımlaşma, geçici sınırlı rahatlatma ve siyasi sonuçları olmayan bir insancıl destek olarak tanımlanmaktadır. Yardımlaşma, toplumdaki eşitsizliği giderici değil, aksine

[27] Gaye Gökalp Yılmaz, “Afetlere Sosyolojik Bakış ve Türkiye’de Afet Yazınına Kuramsal Bir Yaklaşım,” *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9, no. 1, (2021): 196.

körükleyici bir unsur olarak görülmektedir.^[28] Salt bir “verme-alma” ilişkisine dayanan yardımlaşma, veren ve alan taraf arasında hiyerarşi yaratmaktadır. Ortak ve meşru bir amacın farkındalığı ve takibi unsuru yardımlaşma için şart değildir. Sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin ihtiyaç temelli ve hak temelli olarak ayrılması da^[29] dayanışma ve yardımlaşma ayrımlaşması ile paralellik göstermektedir. Bu bağlamda ihtiyaç temelli faaliyetler yardımlaşma olarak görülebilecekken dayanışma, hak temelli bir faaliyet gerektirmektedir.

Eşitsizliği körükleyici bir verme-alma ilişkisi olarak nitelendirilen yardımlaşma kavramı, arkaik toplumlardaki armağan geleneğini inceleyen antropoloji çalışmalarının esas konularından birini oluşturmaktadır. Buna göre hediyeleşme ritüelleri bir değiş-tokuş mücadelesi sunmakta, cömertlik yarışıyla iktidar alanı yaratmaktadır. Karşılıksız hediyeenin onu kabul etmiş tarafı aşağı statüye indirdiğini ifade eden^[30] ve yazıldığı dönem için çığır açıcı bir niteliğe sahip olan Mauss’un “Armağan Üzerine Deneme” adlı eserinin sunuş bölümünde yer verilen şu ifadeler, ilkel toplumlardaki hediye geleneğinin modern algılanışına ışık tutan bir örnek teşkil etmektedir:^[31]

“Armağan Üzerine Deneme de Fransız tarzı bir sosyal güvenliğin icadında temel halkalardan birini oluşturur. Bir kere maaşlarını verdikten sonra toplumun, onun hayatını var eden çalışanlara karşı borcunun bitmiş olmadığını, yaşlılık ve işsizlik durumlarında da onlara insani yaşama koşullarının sağlanmasının bir borç olduğunu ifade ederek Mauss, o dönemde sosyal politikaları oluşturan hayırseverlik ilkelerinden, Armağan Üzerine Deneme’nin sonuç bölümünde hatırlattığı ‘zengin sadakacının bilinçsiz ve onur kırıcı himayesi’nden ayrılır. Bunların sadaka olmaktan çıkıp toplumun bütünü üzerinden bireylerin açık hakları olarak düşünülmesiyle toplumsal yükümlülüklerin icadının yolunu açar.”

[28] Elif Gözler Çamur ve Adil Çamur, “Solidarity Rather than Charity: Reaching out Syrian Refugees in Izmir,” *ViraVerita E-Journal: Interdisciplinary Encounters* 8, (2018): 158.

[29] Gözler Çamur ve Çamur, “Solidarity Rather than Charity,” 163.

[30] Marcel Mauss, *Armağan Üzerine Deneme: Arkaik Toplumlarda Değiş Tokuşun Biçimi ve Nedeni*, çev. Nihan Özyıldırım, 1. Baskı, (İstanbul: Alfa, 2018), 235.

[31] Florence Weber, Sunuş, *Armağan Üzerine Deneme* içinde, 14.

Yardımlaşmayı dayanışmadan farklılaştıran nitelikler, var olan probleme kişisel, spontane, hızlı ve doğrudan çare bulma faaliyetleri olmasıdır. Yardımlaşma nihayetinde evrensel ahlaki değerlere dayanmakta iken dayanışma, daha normatiftir. Dayanışma refah devleti ve sosyal devlet ilkesiyle de ilişkili olarak yardımlaşmanın hukuki ve kurumsal boyutunu oluşturmaktadır.^[32]

Göçmen krizinden etkilenen ülkelerden olan Almanya’da yapılan bir çalışma, yardımlaşma ve dayanışma arasındaki farkın anlaşılmasına katkı sunacaktır. Bu çalışmada yardımlaşmaya tekabül eden *charity* kavramı yerine merhamet olarak tercüme edebileceğimiz *compassion* kavramı kullanılmıştır. Merhamet, gönüllü yardım faaliyetinde bulunan kişileri harekete geçiren duygu olarak işlenmektedir. Buna göre merhameti doğuran iki tür empati bulunmaktadır. İlki, kişilerin sosyal ya da ekonomik yönden zorluk çekmesi ve refah bir yaşama sahip olması sebebiyle zor durumda kalan kişiler hakkında hissettiği empati; ikincisi göçmenlerle benzer sıkıntıları tecrübe etmiş kişilerin hissettiği empati duygusudur. İlki farklılıktan, ikincisi ise benzerlikten kaynaklanan merhamettir. Merhamet, acıma ilişkin basmakalıp inanca dayandığında ve ilkesel temelden yoksun bulunduğu, yardım faaliyetini gerçekleştiren taraf, karşı taraftan beklenti içerisine girmektedir. Bu beklenti, örneğin, yardım alanının yardım edene minnet duyması şeklinde de olabilir. Beklentiler karşılanmadığı zaman ise merhamet duygusu kolaylıkla kızgınlığa dönüşebilmektedir. Benzer acı tecrübe ortaklığının yarattığı merhamete dayanan yardımlaşma faaliyetlerinde beklenti daha az gözlemlenmiştir. Ancak çalışmada, hangi sebeple olursa olsun merhamete dayanan yardım faaliyetlerinin son derece kırılabilir bir yapıya sahip olduğu vurgulanmaktadır.^[33]

Hoggett, merhametin üç bilişsel şartının olduğundan bahsetmektedir. Birincisi çekilen acının büyüklüğü, ikincisi kişinin kendi kusuru olmaksızın dezavantajlı duruma düşmesi, üçüncüsü de acı çekenin içinde bulunduğu zor durumdan kurtulmasının toplumun diğer üyeleri için de fayda

[32] Carlo Burelli, “Solidarity, Charity and Stability,” Opinion Article, <http://www.euvisions.eu/solidarity-charity-stability/> Erişim 27 Mart 2023.

[33] Greta Wagner, “Helping Refugees in Rural Germany: Ambivalences of Compassion,” *Crisis Under Critique*, Ed. Didier Fassin ve Axel Honneth, (New York: Columbia University Press, 2022), 259-261.

sağlamasıdır.^[34] Faydacı ahlakla ilişkili olan bu son şarta, gönüllü yardım faaliyetlerini etkileyen bir unsur olarak, yukarıda bahsedilen çalışmada da değinilmiştir. Buna göre, göçmenlerin topluma bir an önce entegre olması ve bu sayede kendi devletlerinin ya da toplumlarının refahının sağlanması için gönüllü yardım faaliyetlerine dahil olunmaktadır.^[35] Bu durum daha ziyade Durkhem'in organik dayanışma kavramı altında değerlendirilebilecektir. Buna göre yardım faaliyetleri, organik dayanışmanın temeli olan iş bölümünün yeniden sağlanması ve muhtemel bozuklukların önlenmesi amacını ve işlevini taşımaktadır.

Merhamet, kişinin tanık olduğu bir krize anında verdiği duygusal tepkidir. Ancak Wagner'e göre, bu duygunun kendisi de krize eğilimlidir, çünkü kırılmalıdır ve kolayca kayıtsızlığa, gücenmeye ve de kızgınlığa dönüşebilmektedir.^[36] Yine de politik yönü eksik olan merhamet duygusu, duygusal temelli bir eleştiri mekanizmasının oluşturulması açısından değerlidir. Gönüllü faaliyetlerin çoğu eşitlik ilkesi ve siyasi düşüncelere dayanmasa da merhamet duygusu olmaksızın var olamayacak kişisel ilişkiler sayesinde pek çok sorunun çözülmesi sağlanmaktadır.

Wagner ve Hoggett'in konu hakkındaki açıklamalarından yola çıkarak yardımlaşmanın duygusal, dayanışmanın ise rasyonel bir diğerkâmlık faaliyeti olduğu sonucuna varılabilir. Bu doğrultuda Hoggett, Baudrillard'ın simülasyon teorisine^[37] atıfla duygusal temelli yardımlaşmayı eleştirmektedir. Günümüzde duyguların aktif davranışlara yönelmediği, saman alevi gibi gelip geçici olduğundan bahsetmektedir. Bu da merhametin dayanışmaya

[34] Paul, Hoggett, "Pity, Compassion, Solidarity," *Emotion, Politics and Society*, Ed. Simon Clarke, Paul Hoggett ve Simon Thompson, Palgrave Macmillan, 2006, 146.

[35] Wagner, "Helping Refugees," 264.

[36] Wagner, "Helping Refugees," 268.

[37] Baudrillard, simülasyon teorisiyle gerçek ya da hakikatle olan ilişkimizin ortadan kalktığını, tüm gönderen sistemlerinin tasfiye edildiği bir simülasyon çağına girildiğini anlatmaktadır. Bununla bir taklit ya da suretten değil, gerçek yerine gerçeğin göstergelerinin konulduğu bir hipergerçeklik sisteminden söz edilmektedir. Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, Çev. Oğuz Adanır, 2. Baskı, (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2011), 14.

dönüşmesinden ziyade saf bir acıma duygusu seviyesinde kalmasına neden olmaktadır.^[38]

III. KAHRAMANMARAŞ DEPREMİ SONRASI SEFERBERLİĞİN DAYANIŞMA VE YARDIMLAŞMA PERSPEKTİFİNDEN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Deprem sonrasında oluşan seferberlik hareketlerinin yardımlaşma ve dayanışma ekseninde değerlendirilmesine konu ettiğimiz faaliyetler, halihazırda örgütlü, devamlı ve sürekliliği olan AHBAP, AKUT gibi sivil toplum kuruluşlarının ya da bakanlıklar, belediyeler, AFAD gibi kamu kurum ve kuruluşların kendi görev tanımları icabı icra ettikleri faaliyetler değildir. Burada kastettiğimiz, depremin olduğu ilk andan itibaren gönüllülük esasına dayanılarak, hiçbir hukuki sorumluluk ve zorunluluk olmaksızın toplumun geneline yayılan kişisel yardım faaliyetleridir. Afet sonrasında kamusal görev sorumluluğu olmayan bireylerin arama, kurtarma ve yardım faaliyetlerine katılma konusunda son derece aktif davranması, toplumsal birlikteliğin en üst düzeye çıkması en son yaşadığımız afete has bir durum değildir. Afet sosyolojisi çalışmaları afetlerin, yıkıcılığının yanında, toplumda bütünleştirici bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır.^[39] Ancak dikkat çekmek istediğimiz husus, toplumun geneline yayılan bu bütünlük hareketinin bilinçli bir farkındalık yaratarak ilkesel temelli demokratik bir talep oluşturması, böylelikle daha etkili, kalıcı ve sürekli çözüm mekanizmalarının oluşturulmasına katkı sağlaması gerekliliğidir.

Kamusal problemlerde alınması gereken pozisyon, yardımseverlik ya da merhamete dayanan duygusallıkla temellenmekten ziyade insanların dünyayı başkalarıyla paylaştığı realitesinden yola çıkan dayanışmaya dayanmalıdır.^[40] Duygulara dayanan yardımlaşma, mesafeleri ortadan kalkarak yardım veren ve alan arasında bir özdeşlik- benzerlik kurulmasını gerektirmektedir. Dayanışma ilişkisi ise daha mesafeli, serinkanlı, saygıya, ölçülülüğe, karşılılık ve eşitlik esasına dayalıdır. Bu sebeple yardımlaşmaya nazaran daha istikrarlı

[38] Hoggett, "Pity, Compassion, Solidarity," 157.

[39] Gökalp Yılmaz, "Afetlere Sosyolojik Bakış," 197-198.

[40] Devrim Sezer, "Dünyaya İhtimam Göstermek: Arendt, Gadamer ve Dayanışma Meselesi," *Cogito* 89, (Kış, 2017): 217.

ve sürekli dir.^[41] Bu şekilde duyguların kamusal alanda teşhirine karşı çıkan Arendt, görüşlerini Fransız ve Amerikan devrimleri üzerinden ayrıntısıyla analiz etmektedir. Acımanın insanlar arasında olması gereken dünyevi mesafeyi ortadan kaldırıp bu aralığı acıma duygusu ile doldurduğunu, bu sebeple problemlerin siyaseten alakasız ve sonuçsuz kaldığını, acımanın kalıcı kurumlar tesis etmeye muktedir olmadığını belirtmektedir. Merhametin alternatifi olan dayanışma ile bilinçli ve duygulara kapılmadan mağdurlarla çıkar ortaklığı kurulmaktadır. Ona göre merhamet, dayanışmanın yaratıcı gücü olabilirse de yol göstericisi değildir.^[42]

“Dayanışma, merhamet duygusu ile kıyaslandığında, soğuk ve kuramsal olarak görülebilir; çünkü hâlâ insani bir “sevgi” den çok, “fikirler” e –büyüklüğe, haysiyete ya da onura– bağlıdır. Aslında merhamet, bozulmadığı ve kendi duygusal mesafesini koruduğu için, acımanın her seferinde çuvalladığı o yerde başarılı olabilir; yani kalabalıklara ulaşabilir ve tıpkı dayanışma gibi kamu alanına girebilir. Fakat dayanışmanın tersine merhamet, talihsizliğe ve talihliliğe ya da güçlü ve zayıfa aynı gözle bakmaz. Zira talihsizlik olmadan merhamet de var olamaz... dayanışma, eyleme: ilham veren ve ona rehberlik eden bir ilkedir; acıma bir etkilenim, merhamet ise bir duyarlılıktır.”^[43]

Arendt, duygulara dayanan yardımlaşmanın mesafeyi ortadan kaldırması sebebiyle her türlü görüş ayrılığını ihanet olarak kabul ettiğini dile getirmiştir. Wagner de benzer şekilde kriz anlarında gösterilen merhamet duygusunun kendisinin krize eğilimli olduğunu çünkü kırılğan ve kolayca kayıtsızlığa, gücenmeye ve de kızgınlığa dönüşebildiğinden bahsetmişti. Wagner, bu saptamasına, mülakat çalışmasına katılan bir yardım gönüllüsünün, göçmenlere olan yaklaşımında zamanla meydana gelen olumsuz değişimini örnek göstermektedir. Buna göre, mahallelerine yerleştirilen göçmenlere ilk etapta günlük hayatlarını sürdürebilmeleri için destekte bulunan (market alışverişlerine götürme, kamu kurum randevularını alma ve bu randevularda eşlik etme, şehir içi ulaşım bilgilerini edindirme vb.) bu kişi zamanla, göçmenlerin toplumla bütünleşmek için çaba sarfetmedikleri, iş

[41] Sezer, “Dünyaya İhtimam Göstermek,” 222-223.

[42] Hannah, Arendt, *Devrim Üzerine*, 1. Baskı (İstanbul: İletişim Yayınları, 2012), 111-115.

[43] Arendt, *Devrim Üzerine*, 115.

bulmalarına yardımcı olmalarına rağmen bulunan işte çalışmadıkları gerekçesiyle göçmenlerin artık kendi mahallelerinde kalmalarını istemediğini dile getirmiştir. Yardım eden, yardım alanların minnettar davranmaları ve çaba göstererek toplumun bir parçası olmak için uğraşmalarını beklemektedir. Bu düşüncenin altında, göçmenler için o mahallede yaşamının kazanılması gereken bir durum olduğu inancı yatmaktadır. Bir başka deyişle, göçmenler için kendileriyle aynı mahallede yaşamak bir hak değil, kazanılması gereken bir şeydir. Wagner bu vakanın, sosyal ya da siyasal ilkeler yerine merhamete dayanan yardımlaşmanın ne kadar kırılğan olabileceğini örneklendirdiğini belirtmektedir.^[44]

Benzer bir durum 6 Şubat Kahramanmaraş depreminden sonra da yaşanmıştır. Cumhurbaşkanı Seçimi ve 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonrası depremzedelere yönelik kamuoyuna yansıyan tutum ve ifadeler, yardımlaşmanın kırılğanlığı ve deprem sonrası toplumda meydana gelen seferberliğin dayanışma olarak değerlendirilemeyeceği iddiamıza örnek olarak sunulabilecektir^[45].

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremi akabinde ulusal ve uluslararası düzeyde düzenlenen yardım kampanyalarında çok büyük miktarda maddi yardım toplanmıştır.^[46] Devletin pek çok imkânı depremzedelere sunulmuştur.^[47] Konunun uzmanı bilim insanlarının medyadaki görünümleri

[44] Wagner, “Helpin Refugees”, 259-260.

[45] Basın Açıklaması, Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, 17 Mayıs 2023, <https://www.icisleri.gov.tr/basin-aciklamasi17052023>; Yasemin G. İnceoğlu, “Hakikat Sonrası Çağda Nefret Söylemi,” *Bianet*, 21 Haziran 2023, <https://m.bianet.org/bianet/toplum/280611-hakikat-sonrasi-cagda-nefret-soylemi>; “Depremzedelere İkincil Travma Yapmaya Kimsenin Hakkı Yok!” Ruh Sağlığı Derneği, 15 Mayıs 2023, <https://ruhsagligidernegi.org/depremzedelere-ikincil-travma-yapmaya-kimsenin-hakki-yok/>; “Ödül töreninde depremzedelerle ilgili konuşan Eda Ece’nin sözleri tepki çekti: ‘Yaptığımız yardımları başkaları yapıyor sandılar...’” Cumhuriyet, 14 Haziran 2023, <https://www.cumhuriyet.com.tr/yasam/odul-torende-depremzedelerle-ilgili-konusan-eda-ecenin-sozleri-tepki-cekti-yaptigimiz-yardimlari-baskalari-yapiyor-2090456>.

[46] Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı, “Türkiye’de televizyon programında depremzedeler için 6 milyar dolar toplandı.” 16 Şubat 2023.

[47] Gençlik ve Spor Bakanlığı, “GSB Yurtları Tüm Depremzedelerin Hizmetinde.” Erişim 11 Şubat 2023.

artmış, olası depremlerle ilgili çalışmalarını paylaşmış, deprem riski olan bölgelerde pek çok vatandaş yaşadığı binanın depreme dayanıklılığı konusunda araştırma yapılması için ilgili yerlere başvurularda bulunmuştur.^[48] Ancak bu yazının yazıldığı tarih itibariyle depremin üzerinden birkaç ay gibi kısa bir süre geçmesine rağmen deprem gerçeğinin gündemin alt sıralarında yer aldığı kolaylıkla gözlemlenebilmektedir. Yaşadığımız onca acı deprem tecrübesinin akabinde olan durum şu şekilde özetlenebilir:

“Neden ve nasıl oluyor da hâlâ depreme dayanıklı bir toplum haline gelemedik?” sorusuna cevap verebilecek kavramlar ve kuramlar geliştirememişiz. Bunların yerine ortaya kabaca şöyle bir betimleme çıkarmışız: Depremden sonra bireyler dert çekmişler; toplum büyük bir dayanışma göstermiş; bireylere göre devlet onlara yeterince yardım etmemiş, fakat devlete göre olabilecek her olanak fazlasıyla verilmiş; en sonunda (ama aslında kısa sürede) herkes deprem hiç olmamış ve artık hiç olmayacakmış gibi davranmaya başlamış.”^[49]

Bu eleştirel ifadeler 2018 yılına aittir. Yaşanılan afet tecrübelerine rağmen toplumun hala yeterli bilinç ve farkındalığa ulaşmaması, depremin hemen sonrasında gösterilen seferberliğin zamanla azalması ve gündemden düşmesi, bu yardımların geçici çözümler sunmasına sebep olmaktadır. Bu husus, Byung-Chul Han’ın palyatif toplum kavramsallaştırmasını akla getirmektedir. Han’a göre, günümüz toplumlarına acı korkusu-algofobi- hakimdir. Acı verici tartışmalara yol açabilecek çatışma ve fikir ayrılıklarına giderek daha az yer verilmekte, siyaset palyatif bir alana yerleşerek her türlü canlılığını yitirmektedir. Demokrasi de palyatif demokrasiye dönüşmüştür. Siyaset acı verebilecek keskin reformlar ya da vizyonlar oluşturmayı becerememekte, bunun yerine sistemik bozukluk ve kırıklıkların üzerini örtmekle kalan kısa süre etkili ağrı kesicilere başvurmaktadır.^[50] Han’ın algofobi olarak adlandırdığı durumu, Baudrillard’ın simülasyon teorisiyle birlikte düşündüğümüzde

[48] TRT Haber, “İstanbul’da bina dayanıklılık testlerine başvurular arttı.” 18 Şubat 2023, <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/istanbulda-bina-dayaniklilik-testlerine-basvurular-artti-747281.html>.

[49] Oya Açıkalin, “Türkiye’ye İlişkin Sosyal Boyutlu Deprem Yazınına Eleştirel Bir Bakış,” *Dirençlilik Dergisi* 2, no. 2 (2018), 99.

[50] Byung-Chul Han, *Palyatif Toplum: Günümüzde Acı*, çev. Haluk Barışcan, 3. Baskı, (İstanbul: Metis Yayınları, 2022), 13-14.

acıdan kaçmayı “mücadele isteksizliği” olarak değerlendirmek mümkündür. Bu doğrultuda bireyler medya ya da çeşitli iletişim araçları aracılığıyla deprem hakikatiyle değil, depremin simulakrıyla karşılaşmış, bu durum merhamet ya da acıma gibi duyguların tetiklediği sınırlı bir yardımlaşmaya olanak vermiş, ancak uzun süreli, emek ve zahmet gerektiren ilkeli ve normatif bir dayanışma hareketinin doğması için yetersiz kalmıştır.

Dayanışma kavramına çeşitli yaklaşımların gösterdiği üzere deprem konulu hareketlerin bir dayanışma olarak kabulü için ilkesel olması gerekmektedir. İlkesel tabiri ile bilinçli, planlı ortak bir amaca yönelmiş sürekli bir talep ve bu talebi hayata geçirme mücadelesi kastedilmektedir. Aslında daha kısa tabirle, talep ve bu talebin ısrarla sürdürülmesi dahi yardımlaşmanın dayanışmaya dönüşmesinin önünü açacaktır. Bu husus dayanışmayı bir insan hakkı olarak kabul eden görüşle de paralellik arz etmektedir. İnsan hakları literatüründe yapılan açıklamalarda dayanışmanın bir tür insan hakkı olduğundan bahsedilmiştir. Dolayısıyla yardım faaliyetine katılan insanların bunu bir *verme* faaliyeti olarak görmek yerine tıpkı diğer insanların haklarına uyma ödev ve sorumluluğu olduğu gibi bir yükümlülüğünü yerine getirme yani ifa *etme* faaliyeti olarak görmeleri gerekmektedir. Madalyonun iki yüzünü oluşturan hak-ödev ilişkisi kapsamında, depremden zarar gören kişilerin de kendilerine yapılan yardımları bir *alma* faaliyeti olarak değil hak olarak talep etmesi gerekmektedir. Bu şekilde yardımlaşmanın yeni hiyerarşiler yaratması engellenecektir. Bunun için hiç kuşkusuz belli bir bilinç ve farkındalık gerekmektedir. Bu da dayanışmanın politik yönünü oluşturmaktadır. Depreme dayanıklı bir yaşam talebi bunun ilk adımıdır. Dayanışma için gerekli unsur olarak kabul ettiğimiz bilinçlilik ve farkındalık sadece depremin sonrasındaki belirli bir zamanı değil, öncesini de içermeli ve süreklilik arz etmelidir.

Depremin gerçekleşmesinden önceki farkındalık eksikliğinin yalnızca toplum ortalamasında bulunmadığı, konuyla ilgili bilimsel çalışmalarda da gözlemlendiği ifade edilmiştir. Depremle ilgili yazının dağınıklığı ve yetersizliğinin yanında depremin olduktan sonraki etkilerine odaklanarak hazırlık aşamasına ilgisiz kalınması eleştirilmektedir.^[51] Tüm bu veriler, deprem sonrası toplumun gösterdiği üstün yardımlaşma tecrübesinin bir dayanışma değil “yardımlaşma-hayırseverlik-merhamet” olarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

[51] Oya Açıkalın, “Türkiye’ye İlişkin Sosyal Boyutlu Deprem Yazınına Eleştirel Bir Bakış,” *Dirençlilik Dergisi* 2, no. 2 (2018), 99.

SONUÇ

Çalışmamızda dayanışma kavramının farklı literatürlerdeki anlamlarına değinilmiş, 6 Şubat 2023'te gerçekleşen Kahramanmaraş depremi sonrasında toplumda görülen yardım faaliyetlerinin teknik manada dayanışma olup olmadığı değerlendirilmiştir. Durkheim'ın iş bölümü üzerinden ele aldığı organik dayanışmanın, bu seferberliği ancak ihtiyaç ve fayda üzerinden izah ederek, eksik bir açıklama sunduğundan bahsedilmiştir. Dayanışma, modern hukukun evrensel niteliğini teşkil eden insan hakkı teorisi üzerinden ele alınmış ve bu bağlamda dayanışmanın bir insan hakkı olarak kabul edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu kabul, yardıma ihtiyaç duyan bakımından dayanışma bir hak talebi, yardım eden tarafından da bir sorumluluk ve ödev olarak normatif bir kimlik kazanacaktır. Dayanışmadan bir hak ve ödev olarak bahsedilmesi onu, ani, kişisel ve geçici duygulara dayanabilen yardımlaşmanın kırılabilirliğinden kurtararak daha bilinçli ve ilkesel bir talebe dönüşmesini ve bu sayede uzun soluklu ve kalıcı çözümler üretmesini sağlayacaktır.

Sivil seferberliğin devlet mekanizmasından daha hızlı ve organize şekilde yardım sağlaması ne yazık ki ilk kez Kahramanmaraş depremi ile gündeme gelmemiştir. 1999 depremi sonrasında yapılan analizler bunun pek çok örneğini sunmaktadır^[52]. Depremin hemen akabinde toplumsal yardımlaşma seferberliği had safhaya çıkmakta ancak belirli bir süre sonra gündemden düşmektedir. Ancak deprem sonrası yardımlaşmanın acıma, merhamet, empati, hayırseverlik gibi duygu durumlarının ötesine geçip bir dayanışma olarak adlandırılabilmesi için bu faaliyetlerin bilinçli bir sürekliliğe dönüşmesi gerekmektedir. Bu yardımlaşma faaliyetlerinin dayanışmaya evrilmesi, yetersiz, geç kalınmış ve koordinasyonsuz olarak nitelendirilen devlet faaliyetlerinin iyileştirilmesi için demokratik bir talebe dönüşmesi zorunludur. Bu sayede dayanışma, Sokrates'in ifadesiyle ağır ve hantallığından ötürü zor hareket eden bir atı andıran devleti harekete geçiren "at sineği" olma fonksiyonunu yerine getirmiş olacaktır.

[52] Gökalp Yılmaz, "Afetlere Sosyolojik Bakış ve Türkiye'de Afet Yazınına Kuramsal Bir Yaklaşım," 200-202.

KAYNAKÇA

- Açıkalın, Oya. “Türkiye’ye İlişkin Sosyal Boyutlu Deprem Yazınına Eleştirel Bir Bakış.” *Dirençlilik Dergisi* 2, no. 2 (2018): 85-104.
- Alston, Philip. “A Third Generation of Solidarity Rights: Progressive Development or Obfuscation of International Human Rights Law?.” *Netherlands International Law Review* 29, (1982): 307-322.
- Arendt, Hannah. *Devrim Üzerine*. 1. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.
- Bayertz, Kurtz. “Solidarity and the Welfare State: Some Introductory Considerations.” *Ethical Theory and Moral Practice* 1, no. 3 (September, 1998): 293-296. <https://www.jstor.org/stable/27504036>, Erişim 2 Mart 2023.
- Bayertz, Kurtz. “Four Uses of Solidarity.” *Solidarity*, Ed. Kurtz Bayer, Kluwer Academic Publishers, 1999.
- Baudrillard, Jean. *Simülakrlar ve Simülasyon*. Çev. Oğuz Adanır, 2. Baskı, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2011.
- Burelli, Carlo. “Solidarity, Charity and Stability.” Opinion Article, <http://www.euvissions.eu/solidarity-charity-stability/> Erişim 27 Mart 2023.
- Durkheim, Emile. *Toplumsal İşbölümü*. çev. Özer Ozankaya, 2. Baskı, İstanbul: Cem Yayınevi, 2014.
- Ekinci, Oğuzhan. “Adorno, Habermas ve Rorty’de Toplumsal Dayanışma.” *İnsan & Toplum* 8 no.1, (Ocak, 2018): 1-36, DOI: 10.12658/M0217.
- Gökalp Yılmaz, Gaye. “Afetlere Sosyolojik Bakış ve Türkiye’de Afet Yazınına Kuramsal Bir Yaklaşım.” *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9, no. 1, (2021): 194–204.
- Gözler Çamur, Elif ve Çamur Adil. “Solidarity Rather than Charity: Reaching out Syrian Refugees in Izmir.” *ViraVerita E-Journal: Interdisciplinary Encounters* 8, (2018): 151-171.

- Han, Byung-Chul. *Palyatif Toplum: Günümüzde Acı*. Çev. Haluk Barışcan, 3. Baskı. İstanbul: Metis Yayınları, 2022.
- Hobbes, Thomas. *Leviathan*. Çev. Semih Lim, 15. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017.
- Hoggett, Paul. “Pity, Compassion, Solidarity”, *Emotion, Politics and Society*, Ed. Simon Clarke, Paul Hoggett ve Simon Thompson, Palgrave Macmillan, 2006, 145-161.
- Jakovljevic, Bosko. “The Right to Humanitarian Assistance: Legal Aspects” *International Review of the Red Cross* 27 (1987): 469-484. doi:10.1017/S0020860400023159.
- Jungkunz, Martin. “Solidarity in Modern Liberal Societies.” *Official Conference Proceedings, The European Conference on the Social Sciences* 2014, https://www.researchgate.net/publication/263754127_Solidarity_in_modern_liberal_societies, Erişim 26 Mart 2023.
- Kanlı, İmam Bakır ve Küpeli, İsmail Tarık. “Çevre Hakkının Dayanışma Hakkı Olarak Gelişimi ve Türkiye Özelinde Analizi.” *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 21, no. 2 (2021): 417-448.
- Mauss, Marcel. *Armağan Üzerine Deneme: Arkaik Toplumlarda Değiş Tokuşun Biçimi ve Nedeni*. çev. Nihan Özyıldırım, 1. Baskı, İstanbul: Alfa, 2018.
- Orend, Brian. *Human Rights: Concept and Context*. Canada: Broadview Press, 2002.
- Ritzer, George ve Stepnisky, Jeffrey. *Sosyoloji Kuramları*. çev. Himmet Hülür, 9. Baskı, Ankara: De Ki Basım Yayım, 2014.
- Scholz, Sally J. “Solidarity as a Human Right.” *Archiv Des Völkerrechts* 52, no. 1 (2014): 49–67. <http://www.jstor.org/stable/24260785>, Erişim 18 Mart 2023.
- Scholz Sally J. *Political Solidarity*. The Pennsylvania State University Press, 2008.
- Sezer, Devrim. “Dünyaya İhtimam Göstermek: Arendt, Gadamer ve Dayanışma Meselesi.” *Cogito* 89, (Kış, 2017): 216-234.

Topçuoğlu, Hamide. *Hukuk Sosyolojisi Dersleri II*. 3. Baskı, Ankara: Işın Yayıncılık, 1984.

Wagner, Greta. “Helping Refugees in Rural Germany: Ambivalences of Compassion.” *Crisis Under Critique*, Ed. Didier Fassin ve Axel Honneth, New York: Columbia University Press, 2022, 255-270.

Weale, Albert. “Equality, Social Solidarity, and the Welfare State.” *Ethics* 100, no.3, (April, 1990): 473-488. <https://www.jstor.org/stable/2381804>, Erişim 26 Mart 2023.

Wilcox, Shelley. “Political Solidarity.” review *Political Solidarity*, Notre Dame Philosophical Reviews, <https://ndpr.nd.edu/reviews/political-solidarity/n>, Erişim 15 Mart 2023.

İnternet Kaynakları

Cumhuriyet. “Ödül töreninde depremzedelerle ilgili konuşan Eda Ece’nin sözleri tepki çekti: ‘Yaptığımız yardımları başkaları yapıyor sandılar..’” 14 Haziran 2023, <https://www.cumhuriyet.com.tr/yasam/odul-torende-depremzedelerle-ilgili-konusan-eda-ecenin-sozleri-tepki-cekti-yaptigimiz-yardimlari-baskalari-yapiyor-2090456>.

İnceoğlu, Yasemin G. “Hakikat Sonrası Çağda Nefret Söylemi” *Bianet*, 21 Haziran 2023, <https://m.bianet.org/bianet/toplum/280611-hakikat-sonrasi-cagda-nefret-soylemi>.

Ruh Sağlığı Derneği. “Depremzedelere İkincil Travma Yapmaya Kimsenin Hakkı Yok!” 15 Mayıs 2023, <https://ruhsagligidernegi.org/depremzedelere-ikincil-travma-yapmaya-kimsenin-hakki-yok/>

Gençlik ve Spor Bakanlığı. “GSB Yurtları Tüm Depremzedelerin Hizmetinde”, Erişim 11 Mart 2023, <https://gsb.gov.tr/haber-detay.html/971#:~:text=Gen%C3%A7lik%20ve%20Spor%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1na%20ait,%C3%A7ecek%20gibi%20temel%20ihtiya%C3%A7lar%C4%B1n%C4%B1%20giderebilecek>.

TRT Haber. “İstanbul’da bina dayanıklılık testlerine başvurular arttı”, 18 Şubat 2023, <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/istanbulda-bina-dayaniklilik-testlerine-basvurular-artti-747281.html>.

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı. “Basın Açıklaması”, 17 Mayıs 2023, <https://www.icisleri.gov.tr/basin-aciklamasi17052023>.

Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı. “Türkiye’de televizyon programında depremzedeler için 6 milyar dolar toplandı”, 16 Şubat 2023. https://www.iletisim.gov.tr/turkce/dis_basinda_turkiye/detay/turkiyede-televizyon-programinda-depremzedeler-icin-6-milyar-dolar-toplandi#:~:text=T%C3%BCrkiye'de%20y%C3%BCzlerce%20televizyon%20ve,giri%C5%9Fiminde%20ba%C5%9F%C4%B1%20Merkez%20Bankas%C4%B1%20%C3%A7ektir.